

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
Кафедра режисури

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

**«СІМЕЙНИЙ ТЕАТР» ЯК ФЕНОМЕН
СУЧАСНОГО СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Виконала:

студентка магістратури галузь знань 02
«Культура і мистецтво» спеціальність 026
«Сценічне мистецтво» Рідкозубова Світлана
Олександрівна

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, старший
викладач кафедри режисури Харківської
державної академії культури Шумакова
Світлана Миколаївна;

Наукові рецензенти:

1) доцент кафедри теорії і історії мистецтва
Харківської державної академії дизайну та
мистецтв,

кандидат мистецтвознавства,

Корнєв Андрій Юрійович;

2) заслужений працівник культури України,
кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри режисури
Харківської державної академії культури

Бугайова Вікторія Олександрівна

Допущено до захисту

_____ Зав. кафедри / С. І. Гордєєв /

20 січня 2020 року

Харків
2020

Харківська державна академія культури
Факультет Театрального мистецтва Кафедра режисури Ступінь
«Магістр»
Галузь знань 02 Культура і мистецтво Спеціальність 026
«Сценічне мистецтво»

«ЗАТВЕРДЖУЮ» Завідувач кафедри режисури
_____ / С. І. Гордєєв /
26 вересня 2018 р.

ЗАВДАННЯ
виконання кваліфікаційної роботи студентки
Рідкозубовій Світлані Олександрівні

**1. Тема—«СІМЕЙНИЙ ТЕАТР» ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО
СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА**

науковий керівник — Шумакова Світлана Миколаївна,
кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри режисури ХДАК
затверджені рішенням кафедри режисури від 26 вересня 2019 р.

2. Строк подання студенткою проекту (роботи) — 20 січня 2020 р.

3. Вихідні дані до проекту (роботи) — досліджується феномен сімейного театру в контексті сучасного сценічного мистецтва.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Розділ 1. Теоретичні основи та методи дослідження

Розділ 2. Зародження та розвиток феномену сімейного театру

Розділ 3. Сімейний театр: педагогіко-культуротворчий потенціал

Висновки

Список літератури

Додатки

5. Консультанти розділів магістерської роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис і дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри режисури С. М. Шумакова		
Розділ 1	доктор культурології, професор А. А. Кікоть		
Розділ 2	кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри режисури С. М. Шумакова		
Розділ 3	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки М. О. Сосюра		
Висновки	кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри режисури С. М. Шумакова		
Список літератури	провідний бібліотекар інформаційно-довідкового відділу С. В. Євсеєнко		
Додатки	кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри режисури С. М. Шумакова		

6. Дата видачі завдання — 26 вересня 2018 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1.	Вступ		
2.	Розділ 1		
3.	Розділ 2		
4.	Розділ 3		
6.	Висновки		
7.	Список літератури		
8.	Додатки		
9.	Редагування тексту		
10.	Збір рецензій		

Студент

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий керівник
роботи

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія дослідження

1.2. Методи

дослідження Висновки до розділу

1

РОЗДІЛ 2. ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФЕНОМЕНА СІМЕЙНОГО ТЕАТРУ

2.1. Генеза та культурно-історичні трансформації розвитку явища сімейного театру

2.2. Сімейний театр в контексті фестивального руху

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. СІМЕЙНИЙ ТЕАТР: ПЕДАГОГІКО- КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ

3.1. Сімейний театр в контексті перетворень культурного простору сьогодення

3.2. Сімейний театр як особливий соціокультурний феномен

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Виявлений в останні роки

інтерес до культури, що занурилась в стереотипно-стандартизовані прояви культурної і соціальної дійсності, підпорядкованої часу, — невипадковий. Незважаючи на меркантильний і прагматичний характер культури сучасної епохи, або як кардинально охарактеризував наш час ще в ХХ столітті російсько-американський соціолог Питирим Сорокін, з одного боку, «століттям комерціалізованої і вульгарної псевдокультури», з іншого боку, «скаженим розвитком індустріально-кибернетизированного життя», не дивлячись на «невтомну спрагу новаторства», з третього боку, сьогодні з особливою гостротою зростає необхідність осмислити духовно-культурні цінності людського буття як сучасності, так і накопичені художньо-історичним досвідом. Однією з таких вагомих цінностей минулого та сьогодення і є культурне явище — сімейний театр.

Звернення до феномена сімейного театру, що практично не потрапляв в зону інтересів дослідників-фахівців — ні істориків, ні соціологів, ні культурологів, ні мистецтвознавців, ні навіть театрознавців — як особливе культурне явище, є проблемою вивчення аспектів існування сценічного мистецтва, його поглибленого осмислення, яке ставить за мету наукову розвідку у сутнісно-змістових вимірах названого феномена. Це дослідження є актуальним та необхідним з огляду на дефіцит фундаментальних праць в царині вітчизняної художньої культури впродовж останнього часу як переосмислення існуючих фактів та подій через надання їм адекватного ракурсу та дослідження матеріалу із застосуванням найсучасніших наукових методологій, допомагаючи сформувати уявлення про основні етапи становлення і розвитку вітчизняного мистецтва сцени.

Провідною ідеєю автора є узагальнення фактажу, поглиблення та систематизація знань щодо історії затвердження, еволюції і культуротворчої місії феномена сімейного театру.

У дослідженні автор керувався логікою та специфікою самого історичного руху феномена сімейного театру з хронологічним відтином та у

відповідному соціокультурному контексті.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Магістерське дослідження виконано на кафедрі режисури відповідно до плану наукових досліджень і плану Харківської державної академії культури 2016-2020 рр., затвердженого на засіданні Вченої ради (протокол № 12 від 10 лютого 2016 р.), та є складовою теми «Проблеми методологічного забезпечення підготовки режисерських кадрів в умовах вузів культури».

Мета і завдання дослідження. Мета магістерської роботи —

дослідити феномен сімейного театру в контексті соціокультурної динаміки його поступу. Поставлена наукова мета зумовила необхідність вирішення цілого ряду певних завдань:

- проаналізувати джерельну базу за обраною проблематикою;
- визначити методологічну основу дослідження;
- сформулювати концептуально-термінологічний апарат дослідження;
- уточнити визначення «сімейний театр»;
- розглянути сімейний театр як соціокультурний феномен;
- окреслити генезу та культурно-історичний розвиток сімейного театру й систематизувати факти та явища його затвердження;
- виокремити досліджуваний феномен із загального процесу розвитку театру й виділити в окреме театральне-культурне явище;
- проаналізувати сімейний театр в контексті запитів часу, факторів впливу на еволюційний поступ;
з'ясувати місце сімейного театру в типології театральних форм;
- оцінити культуротворчий потенціал та прогностичну картину щодо майбутнього розвитку досліджуваного феномену.

Об'єкт дослідження — сімейний театр як театральне-культурний феномен.

Предмет дослідження — характер еволюції феномена сімейного

театру в культуротворчому та освітньо-педагогічному вимірах.

Методи магістерської роботи. Дослідження здійснюється на межі споріднених дисциплін, зокрема: театрознавства, мистецтвознавства, естетики, культурології, історії, соціології, педагогіки, психології, етики, менеджменту, що зумовлює міждисциплінарно-дослідницький погляд. Міждисциплінарний підхід, що передбачає звернення до методологічних досягнень різних наукових дисциплін, сприяє більш глибокому розумінню феномена сімейного театру та його місця в культурі і театральній історії.

У рамках культурологічного підходу, що, по суті, і зумовлює організацію дослідницької логіки й уможлиблює вивчення сімейного театру в контексті соціокультурної динаміки його поступу, використовуються: метод аналізу джерел з метою осмислення наукового дискурсу за обраною проблематикою; метод структурно-функціональний для виділення в досліджуваному соціально-культурному явищі структурних складових та їх функцій; історико-культурний метод для розумінню історичного поступу феномена; метод соціокультурної детермінації, що зумовлює розгляд предмету з огляду на зумовлюючі його розвиток соціокультурні фактори; метод конкретно-історичного аналізу з метою опису специфіки конкретних розглянутих фактів та метод причинно-наслідкового аналізу для співставлення впливу певних факторів.

У межах мистецтвознавчого підходу та його методів аналізу твору й аналізу актуального художнього досвіду творчості автора, що дозволяє розглянути художні особливості сімейного театру, досліджуються емпіричні факти і принципи художньої діяльності, особливості творчого процесу, відображається специфіка досліджуваного феномену як самобутня форма побутування театрального мистецтва.

За допомогою загальнонаукових методів, а саме: методу контент-аналізу, суть якого полягає у виявленні одиниць аналізу, та методу теоретичного узагальнення формулюються авторські позиції та висновки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні сімейного театру, по-перше, як цілісного культурного явища, по-друге, самостійного і самобутнього феномену в історії сценічної культури, і, по-третє, в рамках інституційно-морфологічної структури театрального мистецтва — як окремої видової гілки.

Удосконалено розуміння історичної еволюції феномена сімейного театру в контексті соціокультурних детермінант поступу.

Набуло подальшого розвитку обґрунтування сучасної ролі феномена сімейного театру в культурно-мистецькому середовищі з усвідомленням мистецько-дидактичної сутності його практик.

Практичне значення. Магістерська робота може сприяти кращому розумінню досліджуваного феномена й бути використана у практичній діяльності акторів і режисерів. Також зміст роботи може сприяти досягненню і поглибленню теоретичних знань студентів, адже положення магістерського дослідження можуть бути застосовані в учбових курсах: «Історія світового театру», «Режисура свят та видовищ», «Театральна режисура», «Акторська майстерність», а також у практичній діяльності студентів акторів і режисерів.

Крім цього, матеріали магістерської роботи як додаткове теоретичне підґрунтя можуть знаходити застосування у подальших дослідницьких розвідках, в аналітиці молодих науковців, що займаються дослідженням даної проблематики.

Складові робота можуть бути використаними в учбових посібниках, наукових працях та сучасних арт-практиках в руслі вивчення форм театру.

Магістерське дослідження виконується згідно з програмою Міністерства культури України №840/778 «Прикладні розробки у сфері розвитку культури» від 21.09.2018 р., що передбачає здійснення досліджень у галузі культури і театру.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювались на засіданнях кафедри режисури ХДАК.

Апробація дослідницьких результатів здійснена на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (ХДАК, 2019), XIX Міжнародній науково-творчій конференції [«Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців»](#) (ХНУМ, 2019) та IX Міжнародній науково-творчій конференції «Традиційна та сучасна культура: історія, актуальне положення й перспективи» (Чехія, 2019).

Тему дослідження відбито в публікаціях:

1. Рідкозубова С. О. Сімейний театр як явище сучасного сценічного мистецтва: культуротворчий потенціал / С. О. Рідкозубова // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (18-19 квіт. 2019 р.) — Харків : ХДАК, 2019. — С. 269-271.

2. Рідкозубова С. О. Методологічна стратегія дослідження феномена сімейного театру / С. О. Рідкозубова // Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців: матеріали міжнар. наук.- творч. конф. (22-23 берез. 2019 р.) — Харків : ХНУМ, 2019. — С. 154-157.

3. Редкозубова С. А. К вопросу о методологии исследования феномена семейного театра / С. А. Редкозубова // «Традиционная и современная культура: история, актуальное положение и перспективы» (20-21 сентября 2019 р.) — Прага: Vedecko vydavatelske centrum «Sociosfera-CZ», 2019. — С. 49-50.

Структуру роботи складає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел з ___ найменувань, ___ додатків; основний зміст - ___ сторінки, загальний обсяг роботи - ___ сторінок.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Актуальные вопросы методологии современного искусствознания : [сб. ст.] / АН СССР, ВНИИ искусствознания М-ва культуры СССР ; [отв. ред. А.Я.Зись]. — М. : Прогресс, 1983. — 368 с.
2. Акопов Г.В. Духовность и культура // Культура. Творчество. Человек. -Ч. 1 Социально-политические науки. Философия / Тезисы Всерос. респ. Науч. конференции. - Самара, 1991. - С.24 -35
3. Аникеева Н.П. Воспитание игрой. М.: Просвещение, 1987. - 143 с.
4. Барсова И. Специфика языка театра в создании художественной картины мира // Художественное творчество /Вопросы комплексного изучения/. -Л.: Наука, 1986. С. 99-116
5. Безсонов С.В. Архангельское. Подмосковная усадьба. 3-е изд., исправл. и доп. М.: ГМУ-Архангельское, 2013. 416 с.
6. Беккер С. Миф о русском дворянстве. Дворянство и привилегии последнего периода императорской России / Перевод с англ. Б. Пинксеры. М.: Новое литературное обозрение, 2004. 344 с. Библиер В.С. Культура. Диалог культур // Вопросы философии. 1989. - № П.-С. 40-48
7. Благонадеждина Л.В. Отношение детей к искусству и его возрастное развитие // Вопросы психологии. 1968. - № 4. - С. 18-27
8. Боголюбова Е.В. Культура и общество. М.: МГУ, 1978. - 186 с.
9. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте М.: Просвещение, 1968. - 464 с.
10. Бородина Е. Готовимся пойти в театр // Воспитание школьников. - 1995.-№3.- С. 19-25
11. Братусь Б.С. Психологические аспекты нравственного развития личности. -М.: Знание, 1977. 64 с.
12. Васильчикова Л. Исчезнувшая Россия. Воспоминания княгини Лидии Леонидовны Васильчиковой (1886-1919). СПб.: Петербургские языки,

1995. 544 с.
13. Васильчикова Л. Исчезнувшая Россия. СПб., 1995. С. 104.
 14. Винокуров С.П., Кручинская И.А. Нравственная культура и активная жизненная позиция личности // Роль культуры в формировании личности. -Минск, 1980. С.75-82
 15. Возрастные и индивидуальные особенности образного мышления учащихся / ред. И.С. Якиманская, В.С. Столетнев и др. М.: Педагогика, 1989.-221 с.
 16. Всеволодский-Гернгросс В. Театр в России при императрице Елизавете Петровне. СПб.: Гиперион, 2003. 334 с.
 17. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. М.: Педагогика, 1991. - 93 с.
 18. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка // Вопросы психологии. 1966. - № 6. - С.9-23
 19. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М.: Педагогика, 1991. - 480 с.
 20. Выготский Л.С. Психология искусства. М.: Просвещение, 1968. - 280 с.
 21. Гордеев С.І. Педагогические условия формирования личностных и профессиональных качеств студентов высших театральных учебных заведений / Гордеев С. И. // Традиції і сучасні стан культури і мастацтвау : зб. дакладау і тезіасу VII Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, Беларусь, 24-25 лістап. 2016 г.) — Мінск, 2017. — Т. 1. — С. 273-276.
 22. Гордеев С. І. Взаємозв'язки театрального мистецтва й театральної освіти та їх роль у розвитку культурних традицій України / С. І. Гордеев // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (23-24 листоп. 2017 р.) — Харків, 2017. — С. 245-246.

23. Горшевский В.А. Процесс воспитания и структура нравственной культуры личности // Культура как целостное явление. Вопросы философии. - 1973. - № 4. - С. 12-24
24. Давыдова Н. Без сказки не обойтись // Театр детства, отрочества, юности. - М.: ВТО, 1972. С. 253-266
25. Давыдова Н. Некоторые тенденции современной сказочной драматургии // Сказка на сцене. М.: ВТО, 1964. - С.29-35
26. Данилова А. Ожерелье светлейшего. Племянницы князя Потемкина. Биографические хроники М.: ИЗОГРФУС; ЭКСМУС, 2003. 608 с. Детская психология / Ред. Л.Я. Коломинский, Е.А. Панько. Минск: Университетское изд., 1988. - 398 с.
27. Домашний театр с чертежами к устройству и расположению ширмового театра // СПб.: 1848.220 с.
28. Дынник Т. Крепостной театр. М.: Academia, 1933. 330 с.
29. Елисеева О. Повседневная жизнь благородного сословия в золотой век Екатерины. М.: Молодая гвардия, 2008. 638 с.
30. Забелин И.Е. Домашний быт русских царей в XVI и XVII столетиях. Кн. 1. Государев двор или дворец. М.: Книга, 1990. 312 с.
31. Захарова О. Светлейший князь М.С. Воронцов. Симферополь: Бизнес-Информ, 2007. 312 с.
32. Зеньковский В.В. Психология детства. Екатеринбург: Деловая книга, 1995. - 347 с.
33. Зись А. Искусство и эстетика. М.: Искусство, 1975. - 447 с.
34. Исупов К.Г. В поисках сущности игры // Философские науки. 1977. - № 6. - С.65-69
35. Кабицкая Л. Восприятие художественной культуры и личность. - Кишинев: Университетское изд., 1974. 150 с.
36. Каган М.С. Морфология искусства. Л.: Искусство, 1972. - 440 с.
37. Каган М.С. Художественная культура как система // Вопросы

- социологии искусства. Л.: Музыка, 1980. - С12-25
38. Камозин Э. Популярныe очерки о российских императорах. Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. 348 с.
39. Карамзин Н. Предания веков. Сказания, легенды, рассказы из «Истории государства Российского». М.: Правда, 1988. 768 с.
40. Кашин Н.П. Театр Н.Б. Юсупова. М.: Государственная академия художественных наук, 1927. 64с.
41. Квятковский М. Через эмоции к высокой духовности // Дошкольное воспитание. 1992. - № 1. - С.27-35
42. Клейнмихель В., Клейнмихель Е. В тени царской короны. Симферополь: Бизнес информ, 2009. 344
43. Ключевский В. Александр I. // Александр I. М.: Мир книги, 2007. С. 265-318.
44. Кнебель М. Поэзия педагогики / М. Кнебель. — М. : ГИТИС, 2005. - 567 с.
45. Колесникова А. Бал в России. ХУШ - начала XIX века. СПб.: Азбука-Классика, 2005. 304 с.
46. Корольков Н. Театр как средство эстетического воспитания: Автореф. диссерт. канд. филос. наук. Киев, 1978. - 23 с.
47. Корчак Я. Когда я снова стану маленьким. М.: Дет. лит., 1961. - 254 с.
48. Кравец А.Д., Кравец В.Н. Культура и проблемы формирования личности // Культура. Творчество. Человек. 4.1 - Социально политические науки. Философия. Тезисы Всерос. республ. науч. конференции. - Самара, 1991. -С.24-35
49. Краско А. Три века городской усадьбы графов Шереметевых. Люди и события. М.: Центрполиграф, 2009. 443 с.
50. Крымова Н. Вместо предисловия // Театр детства, отрочества и юности. -М.:ВТО, 1972.-С.9-32
51. Левин В.А. Воспитание творчества. М.: Знание, 1977. - 63 с.

- 52.Лихачев Б.Т. Эстетическое воспитание во всестороннем развитии детей // Сов. педагогика. 1983. - № 12. - С.48-53
- 53.Лотман Ю. Беседы о русской культуре. Быт и традиции русского дворянства XVIII - начала XIX в. СПб.: Искусство, 2008. 413 с.
- 54.Лотман Ю.М. К проблеме типологии культуры // Труды по знаковым системам. Тарту: Университетское изд., 1970. - С.96-149
- 55.Лукьянова И.Г. К вопросу о структуре художественной культуры // Культура как целостное явление. Проблемы и методология изучения. / Ред. Э.Карпенко Л.: Просвещение, 1983. - С. 18-26
- 56.Ляшенко Л. Александр II, или история трех одиночеств. М.: Молодая гвардия, 2002. 357 с.
- 57.Макарьев Л.Ф. О задачах театров для детей // Театр и школа. Вып. 7. - М.: ВТО, 1976. - С.56-72
- 58.Мальтер Н. Как для взрослых, но лучше // Сов. музыка. 1988. - № 7. - С.71-75.
- 59.Мамытов М.М. Культура и общественное сознание // Культура как целостное явление. Проблемы и методология изучения./ Ред. Э.Карпенко. -Л.: Просвещение, 1983. С.27-39
- 60.Марченко Т.А. Театр воспитывает. М.: Педагогика, 1976. - 128 с.
- 61.Межуев В.М. О понятии "культура". М.: Политиздат., 1968. - 199 с.
- 62.Мир детства. Дошкольник / Ред. А.Г. Хрипкова. М.: Педагогика, 1979. -415 с.
- 63.Мир детства / Ред. А.Г. Хрипкова. М.: Педагогика, 1988.-270 с.
- 64.Михайлова А. Я. Отношение детей к театру // Театр и школа Вып. 7. - М.: ВТО, 1976. - С.43-55
- 65.Михалков С. Человек начинается с детства // Кино и дети. М.: Искусство,1971.-С. 10-26
- 66.Михалков С.В. Все начинается с детства. М.: Педагогика, 1978. - 179 с.
- 67.Мыльников А.С. Культура как предмет исторического исследования //

- Методологические проблемы изучения культуры Л.: Просвещение, 1978. -С. 180-195
- 68.Немежанская Е. Это волшебное слово "игра". М.: Просвещение, 1978. -112с.
- 69.Нуйкин А. К вопросу о специфике искусства для детей // Искусство и эстетическое воспитание молодежи. М.: Наука, 1981. - С.258-288
- 70.Органова О.Н. Специфика эстетического восприятия. М.: Высш. школа, 1975.-224 с.
- 71.Основы эстетического воспитания / Ред. Н. Кушаев. М.: Просвещение, 1986. - 240с.
- 72.Паламышев А. Мастерство режиссера: действенный анализ пьесы. Учеб. Пособие для студентов театр. ин-тов и ин-тов культуры. — М. : Просвещение. — 1982. — 224 с.
- 73.Поздеев В. А. «Третья культура» : проблемы формирования личности и эстетики / В. А. Поздеев. — М. : Ред.-изд. центр МГОПУ им. М.А.Шолохова, 2000. — 134 с.
- 74.Попова Н. Крепостная актриса. Прасковья Ивановна Ковалева-Жемчугова, графиня Шереметева. СПб.: Аврора, Калининград: Янтарный сказ, 2001. 63 с.
- 75.Потемкин Г.А. Последние годы. Воспоминания. Дневники. Письма. СПб., издательство Пушкинского фонда, 2003. 264 с.
- 76.Протанская Е.С. Нравственная культура и целостность человека // Культура как целостное явление. Вопросы философии - 1973. - № 4. С.60-75.
- 77.Пыляев М. Старый Петербург. Рассказы из былой жизни столицы. СПб.: Азбука-классика, 2013. 512 с.
- 78.Пыляев М.И. Забытое прошлое окрестностей Петербурга. СПб.: Паритет, 2008. С.34.
79. Ражников В. Г. Школа настроения методика развития

- художественного сознания детей // Искусство в школе. - 1992. - № 2. - С.25-39.
- 80.А.В.Запорожец., Я.З. Неверович. М.: Педагогика, 1986. - 172 с.
- 81.Раппорт С.Х. Искусство и эмоции. М., 1972. - 168 с.
- 82.Ратнер Я. Структура, условия воздействия и восприятия зрелищных искусств // Эстетика и жизнь. Вып. 5. - М.: Искусство, 1977. - 335 с.
- 83.Роль искусства в развитии способностей школьников / ред. Е.К.Чухман. -М.: Педагогика, 1985. 142 с.
- 84.Российские государи. Их происхождение, интимная жизнь и политика. М.: Новости, 1993. 544 с.
- 85.Рубина Ю. Искусство театра // Искусство в эстетическом воспитании детей различных возрастных групп. М.: НИИ общ. Педагогике, 1978. - С.62-74.
- 86.Сац Н.И. Дети приходят в театр. Страницы воспоминаний. М.: Искусство, 1961. -312 с.
- 87.Система эстетического воспитания школьников / Ред. С.А. Герасимов. М.: Педагогика, 1983. - 264 с.
- 88.Слуцкая, Е.А. Домашние театры в культуре русского дворянства / Е.А. Слуцкая // Культурологические исследования - 2008. Сборник избранных статей преподавателей к 20-летию кафедры теории и истории культуры РГПУ им. А.И.Герцена. СПб.: Астерион, 2008. С. 170-173.
- 89.Слуцкая, Е.А. О роли любительского театра в дореволюционной России / Е.А. Слуцкая II Гуманитарное знание: сб. научн. ст. Вып. 13 / СПб: Астерион, 2009. С. 64-72.
- 90.Слуцкая, Е. А. Домашний театр в культуре русского дворянства : диссертация ... кандидата искусствоведения : 24.00.01 / Слуцкая Елена Алексеевна. - Санкт-Петербург, 2013. - 217 с. : ил.
- 91.Слуцкая, Е.А. Театральные реформы князя Юсупова 1792-1799 /

- Е.А. Слуцкая // Историография в культурологическом исследовании
92. Слуцкая, Е.А. Купеческий театр в русской культуре XVIII-начала XX веков / Е.А. Слуцкая, Э.В. Махрова // Общество. Среда. Развитие. Научно-теоретический журнал 2013 (сентябрь) № 3. С. 188-192.
93. Стрельцова Е. И. Частный театр в России: от истоков до начала XX века / Е. И. Стрельцова ; Гос. ин-т искусствознания, Гос. центр. театр. музей им. А. А. Бахрушина, Рос. акад. театр. искусства - Гос. ин-т театр. искусства. - М. : Издательство ГИТИС, 2009.
94. Советский театр для детей 1918-1972 гг. / Сост. Э.И. Зерницкая. М.: ГБЛ, 1978. 330 с.
95. Современное искусствознание : методол. проблемы : сб. ст. / Рос. акад. наук, Рос. ин-т искусствознания М-ва культуры Рос. Федерации ; [отв. ред. А.Я.Зись]. — М. : Наука, 1994. — 253 с.
96. Соколов Э.В. Культура и личность. Л.: Наука, 1972. - 228 с.
97. Спиваковская А.С. Игра это серьезно. - М.: Педагогика, 1981. - 141 с.
98. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве Собр. соч. в 8 т. - Т. 1. - М.: Искусство, 1954. - 260 с.
99. Старикова Л. Театральная жизнь старинной Москвы. М.: Искусство, 1988. 333 с.
100. Стуль М.П. Школьник в театре // Серия "Педагогика и психология". М.: Просвещение, 1983. - № 5. - 70 с.
101. Субботский Е.В. Нравственное развитие дошкольника // Вопросы психологии. 1983. - № 4. - С.30-42
102. Судаков Н.И. Нравственный идеал и формирование личности школьника // Вопросы психологии. 1973. - № 3. - С.27-32
103. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека. М.: Педагогика, 189.-286 с.
104. Сухомлинский В.А. О воспитании. М.: Политиздат, 1982. - 270 с.
105. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. Киев: Рад. школа,

1973. - 382 с.
106. Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. Театральна педагогіка в Україні: проблеми, критерії, судження (Київ — Коломия). — К. : Фенікс, 2007. — 168 с.
107. Сучасне мистецтво: Наук. зб. / Ін-т проблем сучас. мист-ва НАМ України. — К.: Фенікс, 2010. — Вип.УП. — 368 с.
108. Теория эстетического воспитания / Ред. Н.И.Киященко, Н.Л.Лейзеров. М.: Искусство, 1979. - 255 с.
109. Толстых А. Психология юного зрителя. М.: Знание, 1986. - 74 с.
110. Торшевский В. А. Процесс воспитания и структура нравственной культуры личности // Культура как целостное явление. Вопросы философии. - 1973. - № 4. - С.75-82
111. Устиненко В .И. Игра как эстетическая проблема // Некоторые вопросы истории и теории эстетики. М., 1963. - Вып. 3. - С. 12-22
112. Уточкина О. Юсуповы в России и для России // Юсуповский дворец. Дворянские особняки. История рода, усадьбы и коллекции. СПб.: Арт-Палас, 1999. С. 359-367.
113. Ушаков А. О слове на сцене // Театр и школа. Вып. 7. - М., 1976. - С.42-51
114. Форд А.С. Эстетические аспекты трансформации режиссёрской профессии / А.С.Форд // Вестн. МГУКИ. — 2015. — № 1. — С. 232-236.
115. Фрид Ю.И. Нравится ли мне спектакль? (Беседы о театре). М.: Знание, 1974. - 48 с.
116. Харитонова Н.Е. Воспитательное влияние массовых театральных игр на подростков // Деятельность, общение, игра в развитии коллектива и формировании личности школьника. М.: Педагогика, 1983. - С. 112-134
117. Хейзинга Й. Homo ludens. М.: Прогресс, 1992. - 458 с.

118. Хореографічне мистецтво у розвитку творчої індивідуальності студентів
https://pidruchniki.com/86791/kulturologiya/horeografichne_mistetstvo_r_ozvitku_tvorchoyi_individualnosti_studentiv
119. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Ред. И.И.Ильясов, В Я. Ляудис. Т.1. М.: Изд-во МГУ, 1980. - 292 с.
120. Хрустапева Н. Культура и духовные потребности личности // Культура как целостное явление. Проблемы и методология изучения / Ред. Э. Карпенюк. -Л.: Просвещение, 1983. С.30-43
121. Целмс Е. Художественное переживание и его роль в процессе восприятия произведений искусства // Эстетические очерки. Вып. 5. - М.: Искусство, 1979. - 275 с.
122. Чижова Н. Хозяйки литературных салонов Петербурга первой половины XIX в. СПб.: Сердце, 1993. 117 с.
123. [Шахрай В. М.](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/13/statti/shahrai.htm) Театральне мистецтво як чинник оптимізації взаємодії особистості та соціуму https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/13/statti/shahrai.htm
124. Шевченко Г. Взаимодействие искусств в эстетическом развитии школьников // Советская педагогика. 1986. - № 6. - С.61-65
125. Шейко В. М. Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства : навч. посіб. / В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький, Н.М.Кушнарєнко. — Харків : ХДАК, 2016. — 329 с.
126. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. — 7-е вид., стер. — Київ : Знання, 2011. — 310 с.
127. Шильгави В.П. Начнем с игры. М.: Просвещение, 1980. - 79 с.
128. Шпицер С. Русский театр за три века царствования Дома Романовых // Нива. 1913. №8. С. 147-152.

129. Шульга Р. Соціокультурний вимір художнього життя в Україні / Р. Шульга // Культура. Суспільство. Особистість : навч. посіб. [за ред. Л. Скокової]. - К. : Інститут соціології НАНУ, 2006. - С. 339-361.
130. Щепеткова И. Театр в доме Державина // Литература и театр: сб. ст. к 95-летию А.А. Гозенпуда. СПб.: Наука, 2003. С. 517-521.
131. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Педагогика, 1978. - 304 с.
132. Юрьев С. Деревенский театр // Артист. 1889. №3. С. 46-50.
133. Языков Д. Детский театр // Рампа и жизнь. 1909. №9. С. 362-363.
134. Яковкина Н. История русской культуры. XIX век. 2-е изд. СПб.: Лань, 2002. 576 с.
135. Яковкина Н. Русское дворянство первой половины XIX века. Быт и традиции. СПб.: Лань, 2002. 160 с.
136. Якобсон П.М. Почему надо воспитывать чувства детей. М.: Просвещение, 1964.-48 с.
137. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия. М.: Искусство, 1964.-86 с.
138. Якобсон П.М. Эмоциональная жизнь ребенка. М.: Просвещение, 1966. - 291 с.
139. Якобсон С.Г. Психологические проблемы эстетического развития детей. -М.: Педагогика, 1984. 143 с.
140. Яновская М.Г. Творческая игра и воспитание М.: Просвещение, 1974. - 128 с.128